

УДК 330.354

Ситник В. Ю.

Львівський національний університет імені Івана Франка

РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА УКРАЇНИ
В ГЛОБАЛЬНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ

Стаття присвячена дослідженню становлення та розвитку інформаційного суспільства в глобальному інформаційному просторі. Проведено аналіз стану розвитку інформаційного суспільства в Україні та визначено рівень впливу держави на його розвиток. Визначено вплив державної політики на розвиток ІТ-інфраструктури та інформаційно-комунікаційних технологій в Україні.

Ключові слова: інформаційне суспільство, інформаційно-комунікаційні технології, інформатизація, інновації, інформаційні ресурси, інформаційна інфраструктура, глобальний інформаційний простір.

Постановка проблеми. Процес становлення та розвитку інформаційного суспільства в Україні – це безперервний незворотний процес, який має важливе значення для інтеграції країни в глобальний інформаційний простір. Перехід до інформаційних технологій не тільки має на меті стимулювання побудови та розвитку інформаційного суспільства, а й забезпечує реалізацію соціально-економічних переваг розвитку країни в усіх її аспектах та людини зокрема, зі всіма її різноманітними інтересами і потребами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вперше поняття «інформаційне суспільство» з'явилося в 60–70 рр. ХХ століття у працях японських дослідників М. Махлупа, Й. Масуда, Т. Сакаїя та набуло подальшого розвитку у дослідженнях американських та європейських учених З. Бжезинського, Дж. Гелбрайта, Е. Гідденса, А. Дракера, Р. Коена, А. Тоффлера, Л. Туроу, які зазначали, що новим етапом розвитку цивілізації є розвиток інформаційного суспільства. Адже інформаційне суспільство створює нові суспільно-політичні відносини, нові можливості для комунікації, управління, бізнесу та добробуту на всіх рівнях і зумовлене політичними, соціально-економічними, культурними відмінностями та інформаційно-технічним потенціалом окремих країн.

Є. А. Макаренко зазначає, що «у більшості розвинених країн за участі політичних лідерів, прогресивних урядів та фінансової підтримки транснаціональних корпорацій реалізуються Програми становлення інформаційного суспільства; концепції переходу до інформаційної доби, плани участі у трансформації суспільних інститутів, прийняті міжнародними організаціями ООН/ЮНЕСКО, Світовим банком, Світовою Організацією Торгівлі, Організацією економічного співробітництва і розвитку, Радою Європи, Європейським Союзом, Європейським банком реконструкції і розвитку, ОБСЄ, Центральноевропейською Ініціативою та іншими міжнародними і регіональними урядовими і неурядовими інституціями. В основу Концепцій покладено визначення стратегії інформаційного суспільства, основних положень, умов і пріоритетів міжнародної, регіональної та національної інформаційної політики, формулюються політичні, правові, соціально-економічні, культурні та технологічні передумови переходу до інформаційного суспільства, обґрунтовуються специфіка і мета глобальних трансформацій» [1, с. 42].

Мета статті – проаналізувати стан розвитку інформаційного суспільства України в глобальному інформаційному просторі.

Виклад основного матеріалу дослідження. На поширення інформаційних технологій у окремій країні мають вплив різні фактори, що потре-

бує скоординованої державної політики з розвитку інформаційного суспільства та суспільства знань та вимагає об'єднання зусиль держави, бізнесу, громадських та міжнародних організацій на умовах партнерства, відкритості, рівності та прозорості.

Міжнародним союзом електрозв'язку (МСЕ) виділено триступеневу модель, за якою може розвиватись інформаційне суспільство окремої країни чи регіону. *Перший етап* – це мережева готовність, тобто поширення інфраструктури ІТ в країні, доступ приватних осіб, підприємств та організацій до неї. *Другий етап* передбачає ступінь впровадження ІТ. *Третій етап* характеризується ефективністю використання ІТ в окремій державі. Від успішності проходження перших двох етапів залежить можливість становлення країни або регіону конкурентоспроможним гравцем в інформаційній економіці [2].

У сучасних умовах вирішальним стає ставлення людей до інформації. Інформація в умовах сьогодення стала стратегічним ресурсом, яким були продукти харчування в «аграрному» суспільстві або енергетичні ресурси – в «індустріальному». Дисбаланс в економічному розвитку країн є однією з причин різниці рівня їх інформаційного забезпечення, хоча процес інформатизації охопив усі провідні промислово розвинені країни.

Сьогодні традиційні уявлення про якість життя істотним чином змінюються, і рівень життя людей стає все більше залежним від використання інформаційних послуг: Інтернет-послуги, цифрове телебачення, навігаційні супутникові системи, мобільна телефонія, планшети стали необхідними у повсякденному житті та професійній діяльності.

Як показує практика США, Англії, Японії, рішення проблеми інформатизації суспільства є глобальною метою розвитку і пов'язане з виходом країни в наступному тисячолітті на новий рівень цивілізації. У результаті на перший план виходить нова галузь – інформаційна індустрія, яка з другої половини ХХ століття відіграє важливу роль у наданні інформації, у вирішенні практично всіх завдань світової спільноти [1].

Концепція МСЕ передбачає участь в інформаційному суспільстві країни тільки за широкої мережевої інфраструктури ІТ та людей, у яких є знання і навички з максимального використання ІТ.

Результати чергового дослідження Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ) «The Global Information Technology Report 2016» показують, що серед країн світу найвищі темпи розвитку мережевої готовності у 2016 році були в Сінгапурі, Фінляндії та Швеції, а в десятку ввійшли Норвегія, США, Нідерланди, Швейцарія, Великобританія, Люксембург та Японія (рис. 1) [3].

Значний вплив на розвиток інформаційного суспільства у світі та в Україні зокрема мала фінансово-економічна криза 2008–2009 рр., що підвищила рівень соціальної та політичної напруги, привела до зростання безробіття, погіршення економічної ситуації і стала загрозою розвитку країни. Це має бути враховано під час формування та реалізації державної політики розвитку інформаційного суспільства в Україні.

Через російську агресію 2014 року відбувся значний економічний спад в Україні, що привело до скорочення інвестицій в ІТ-сферу.

Міжнародна спілка електрозв'язку (ITU) щороку готує звіти про розвиток інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Дані про розвиток ІКТ (індекс розвитку ІКТ – ІДІ) наводяться як загалом у світі, по регіонах, так і по всіх країнах світу, в тому числі й Україні. За результатами проведеного аналізу слід зазначити, що в Україні збільшився абсолютний показник індексу з 5,21 до 5,33. [4].

За даними Глобального звіту про розвиток інформаційних технологій – 2016, Україна підвищила свій показник з 2013 року на три пункти (з 3,9 до 4,2) «індексу мережної готовності» (network readiness index) і посіла у 2016 році 64-те місце (проти 73-го у 2013-му, 81-го у 2014-му і 71-го у 2015-му), покращивши за рік результати на сім пунктів (серед 139 країн світу) (рис. 2). [3].

Позиція України у рейтингу досить низькою, і відставання є за такими індикаторами, як (місце):

- політичне і регуляторне середовище – 113;
 - використання ІКТ владою – 114;
 - ефективність законодавчих органів – 120;
 - ефективність судової системи – 131;
 - захист інтелектуальної власності – 120;
 - освоєння нових технологій бізнесом – 100;
 - вплив ІКТ на появу нових бізнес-моделей – 113.
- Однак за доступністю ІКТ наша країна посіла 6 місце у рейтингу, піднявшись на 4 сходинки серед 139 країн світу, а за рівнем конкуренції на ринку телекомунікаційних послуг ми понизили свою позицію на 3 пункти (80).

Порівняно з 2015 роком втрачено позиції за складником оцінки рівня використання ІКТ у взаємодії із підприємствами на 17 пунктів, натомість покращено

позицію на 35 пунктів за можливістю забезпечення ІКТ доступом для громадян.

Низький рівень розвитку ІКТ зумовлений низьким попитом з боку держави, а складне регуляторне середовище не створює сприятливих умов для використання ІКТ у бізнесі, хоча водночас попит на ІКТ з боку населення зростає.

Хоча показники розвитку інформаційно-комунікаційних технологій в Україні дещо покращились, однак вони істотно поступаються країнам СНД і Східної Європи як за рівнем, так і за динамікою розвитку ІКТ через невикористання повною мірою внутрішнього потенціалу і низький пріоритет ІКТ (рис. 3).

У нинішній ситуації головним завданням для України є проведення необхідних змін у державній політиці з поширення ІТ-інфраструктури

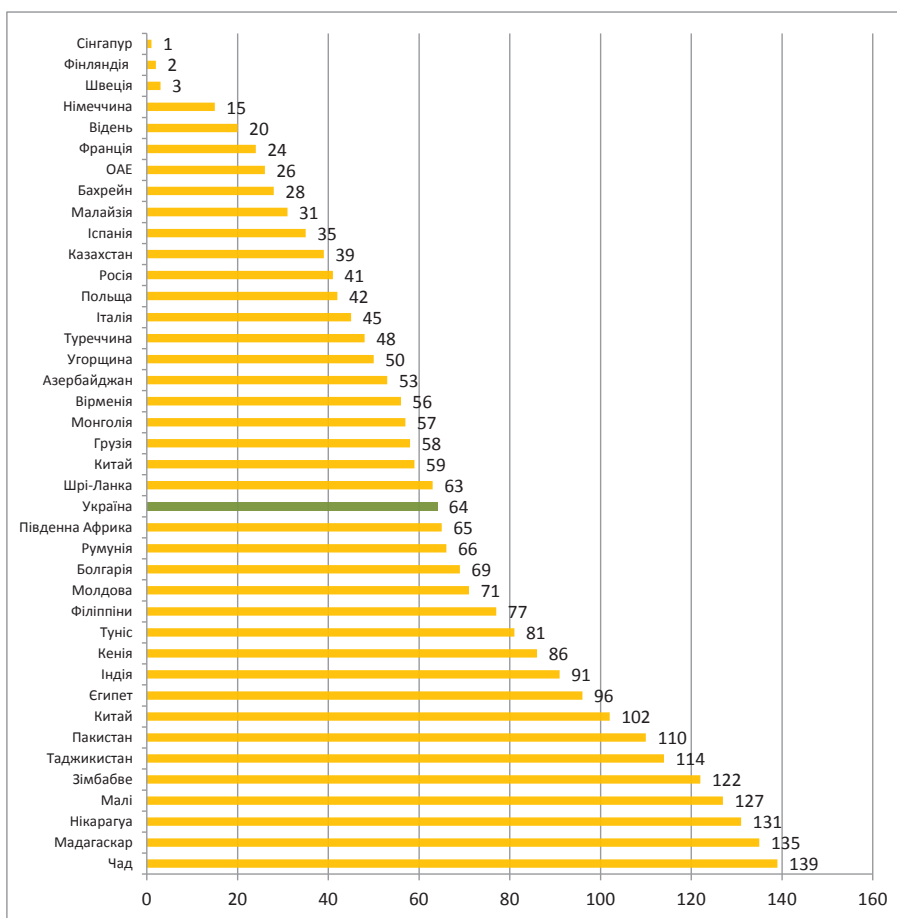

Рис. 1. Позиції деяких країн світу за індексом мережної готовності у 2016 році

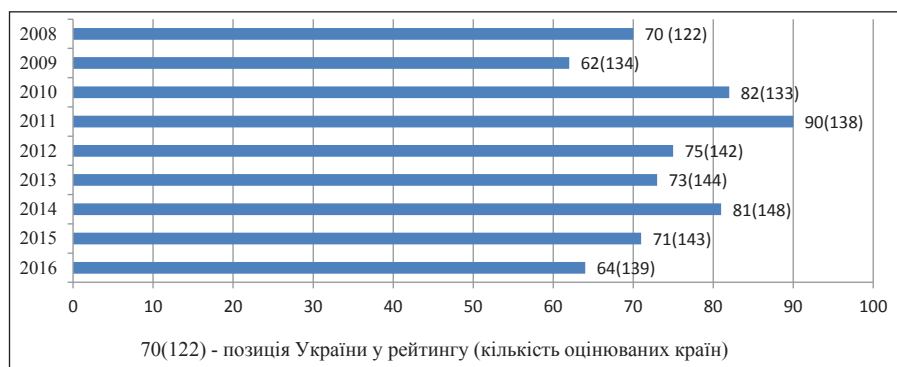

Рис. 2. Рейтингова оцінка України за рівнем розвитку інформаційно-комунікаційних технологій у 2016 році

та розвитку ІКТ як рушійної сили підвищення конкурентоспроможності і забезпечення сталого економічного зростання країни. Для цього необхідно використати конкурентні переваги України, що вже існують, та усунути ключові бар'єри.

За результатами парламентських слухань на тему:

«Реформи галузі інформаційно-комунікаційних технологій та розвиток інформаційного простору України», в Україні існують істотні проблеми з формуванням та реалізацією ефективної державної політики, зокрема у сферах [5]:

- розвитку інформаційного суспільства;
- розвитку електронного урядування;
- створення сприятливих умов для ведення ІКТ-бізнесу;

- створення національних електронних інформаційних ресурсів, розвитку інформаційного простору;

- реалізації сучасних завдань безпеки та оборони держави із широким залученням підприємств ІКТ-галузі;

- розбудови сучасної нормативно-правової бази реформування ІКТ-галузі та розвитку інформаційного простору;

- державного управління та законодавства.

Слід зазначити, що, за даними Державної служби статистики України, у 2016 році певне покращення відбулося в українській ІТ-сфері: обсяг реалізованих послуг споживачам підприємствами за видами економічної діяльності «Комп'ютерне програмування та надання інших інформаційних послуг» та «Ремонт комп'ютерів і обладнання зв'язку» збільшився на 34,9% порівняно з аналогічним періодом 2015 року; обсяг реалізованої промислової продукції за видом діяльності «Виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції» збільшився на 57,3% проти попереднього періоду; обсяг експорту комп'ютерних та інформаційних послуг становив на 19,9%, а імпорту – на 11,8% більше, ніж за аналогічний період 2015 року [6].

Однак Україна продовжує відставати від інших країн за інноваційним розвитком, що корелює з ІТ-розвитком. Це підтверджується і глобальним

інноваційним індексом (Global Innovation Index, GII), який розраховується INSEAD (Світовою бізнес-школою) разом із WIPO – Світовою організацією з інтелектуальної власності [7, 8].

Оскільки інновації є найважливішим стимулом економічного зростання і процвітання, GII покликаний вдосконалити систему оцінки результатів інноваційної діяльності та покращити розуміння ролі інновацій у державі.

Найбільш інноваційною країною визнана Швейцарія з рівнем інновацій 66,28 бала. У трійці лідерів також Швеція і Великобританія. Україна опинилася в рейтингу на 56-й позиції з рівнем інновацій 35,72 бала.

Порівняно з рейтингом 2015 року Швеція та США піднялися на одну сходинку, потіснивши вниз Великобританію та Нідерланди. Вже кілька років поспіль Швейцарія лідирує, залишаючись головним новатором у світі. Особливисті Індексу інновацій у 2016 році полягає у тому, що вперше до групи високорозвинених держав приєднався Китай і ввійшов у число 25 глобальних новаторів, ставши першою країною із середнім рівнем доходу, яка домоглася такого вражаючого успіху.

Україна розташувалася між Монголією і Бахрейном, які займають 55-те і 57-ме місця відповідно. У групі країн із доходом нижче середнього, куди входить наша країна, вона зайняла друге місце після сусідньої Молдови. В регіоні «Європа» Україна перебуває на 34-му місці з 39, випереджаючи Македонію (58), Сербію (65), Білорусь (79), Боснію і Герцоговину (87) та Албанію (92). При цьому наша країна – єдина серед європейських країн в загальному рейтингу від 50 до 100, хто покращив свої позиції.

Залежно від розміру ВВП на душу населення, оцінюючи вплив на нього інноваційних ринків, Україна знаходиться в сегменті ефективних інноваторів поряд із В'єтнамом, Індією, Філіппінами, Вірменією і Марокко.

У сучасних умовах, враховуючи збройний конфлікт в Україні, сектор ІТ продовжує привертати увагу інвесторів. Адже ІТ-сектор значно покращив свою репутацію у світі і може очікувати на поживлення іноземного інвестування.

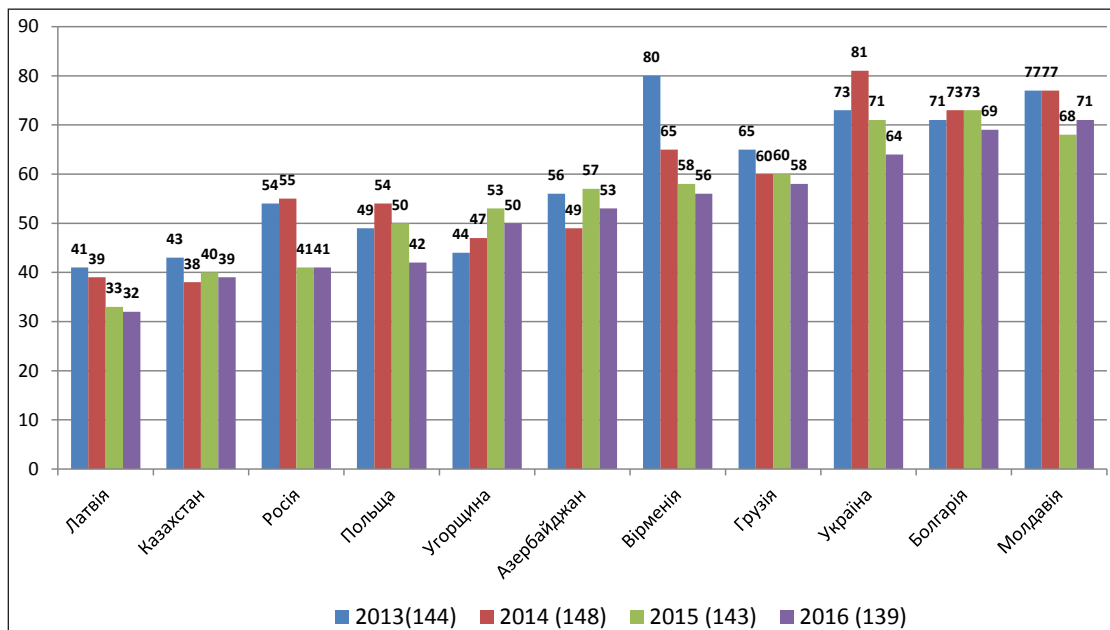

Рис. 3. Динаміка оцінки розвитку ІКТ в Україні та інших країнах

За оцінками міжнародної фінансової асоціації Institute of International Finance, іноземці у 2017 році готові були інвестувати і вкласти 970 мільярдів доларів у ринки, що розвиваються, включаючи Україну, що на 35% відсотків більше, ніж у 2016 році.

На думку М.О. Овсіюк, формуючи державну політику України щодо впровадження комунікаційних мереж та інформаційних технологій у всіх суспільних сферах, важливо мати на увазі і територіальні параметри країни та неоднаковий рівень розвитку інформатизації в її регіонах. Основою розвитку має стати стратегія інтеграції держави в Глобальну Європейську інформаційну інфраструктуру. Формування глобальної інформаційної цілісності можна вважати позитивною тенденцією формування інформаційного суспільства [9].

Висновки з проведеного дослідження. Створення сприятливих умов для розвитку ІТ дає нові можливості для вирішення проблем, пов'язаних

із здійсненням комунікації та самим бізнесом. Під впливом різних факторів розвиток інформаційного суспільства та інформатизації в країні потребує окремої державної політики. Тому, на наш погляд, розвиток інформаційного суспільства є одним із найважливіших національних пріоритетів, який необхідний як інструмент соціально-економічного прогресу та інноваційного розвитку економіки держави, в основі якого є розроблення, прийняття та фінансування державних цільових програм зі впровадження ІКТ; активна міжнародна співпраця з питань розвитку інформаційного суспільства; гармонійне поєднання можливостей органів влади та приватного сектору економіки щодо соціально важливих проєктів; сприяння діяльності інноваційних структур з ІКТ.

Важливим етапом реалізації державної політики розвитку інформаційного суспільства в Україні є підготовка та прийняття відповідних рішень на рівні держави із врахуванням тенденцій розвитку та факторів впливу на нього.

Список використаних джерел:

1. Макаренко Є.А. Міжнародна інформаційна політика: структура, тенденції, перспективи: Дис... д-ра політ. наук: 23.00.04 / Київ. націон. ун-т ім. Т.Шевченка. К., 2003. 475 с.
2. E. Bornman The Mobile Phone in Africa: Has It Become a Highway to the Information Society or Not? Contemporary Educational technology, 2012, 3(4), 278–292. URL: www.cedtech.net/articles/34/343.pdf
3. The Global Information Technology Report 2016 / World Economic Forum. URL: http://www3.weforum.org/docs/GITR2016/WEF_GITR_Full_Report.pdf
4. Measuring the Information Society Report 2016 / International Telecommunication Union. URL: <http://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Documents/publications/misr2016/MISR2016-w4.pdf>
5. Постанова Верховної Ради України про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Реформи галузі інформаційно-комунікаційних технологій та розвиток інформаційного простору України». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1073-19>.
6. Сфера інформатизації. Дані за 2014–2016 роки, наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції. URL: <http://nkrzi.gov.ua/index.php?r=site/index&pg=151&language=uk>;
7. The Business School for the World – www.insead.edu.
8. World Intellectual Property Organization. URL: www.wipo.int.
9. Овсіюк М.О. Формування інформаційного суспільства в Україні в умовах глобалізації. URL: http://www.rusnauka.com/12_ENXXI_2010/Politologia/65461.doc.htm

Ситник В. Ю.

Львовский национальный университет имени Ивана Франко

РАЗВИТИЕ ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЩЕСТВА УКРАИНЫ В ГЛОБАЛЬНОМ ИНФОРМАЦИОННОМ ПРОСТРАНСТВЕ

Резюме

Статья посвящена исследованию становления и развития информационного общества в глобальном информационном пространстве. Проведен анализ развития информационного общества в Украине и определен уровень влияния государства на его развитие. Определено влияние государственной политики на развитие ИТ-инфраструктуры и информационно-коммуникационных технологий в Украине.

Ключевые слова: информационное общество, информационно-коммуникационные технологии, информатизация, инновации, информационные ресурсы, информационная инфраструктура, глобальное информационное пространство.

Sytnyk V. Yu.

Lviv Ivan Franko National University

DEVELOPMENT OF THE UKRAINIAN INFORMATION SOCIETY IN A GLOBAL INFORMATIONAL SPACE

Summary

The article investigates the formation and development of information society in the global information space. Was analyzed the development of the information society in Ukraine and was determined the level of influence of the state on its development. The influence of the state policy on the development of IT infrastructure and information and communication technologies in Ukraine is determined.

Key words: information society, information and communication technologies, informatization, innovations, information resources, information infrastructure, global information space.